

Janka György

A MAGYAR LITURGIKUS NYELV ÉS A MAKÓI GÖRÖG KATOLIKUSOK

Ha egyház és politika viszonyát vizsgáljuk a XIX. században, akkor ez a magyar görög katolikus egyház sorsában a magyar liturgikus nyelv szentesítéséért folytatott küzdelmet jelenti. Ez a mozgalom kronológiailag átíveli az egész századot és minden érintettet állásfoglalásra készítetett: államföket, diplomátákat, sajtót, egyháziakat és világiakat egyaránt, s végül a magyar görög katolikus egyházmegye felállításához vezetett.

A hajdúdorogi egyházmegye felállítása előtt a görög katolikus magyarok szláv és román liturgikus nyelvű egyházmegyékben éltek. Anyanyelvük használata csak néhány templomi énekre, valamint a prédikációra szorítkozott.¹ A XVIII. század második feléig nem találkozunk a magyar liturgikus nyelv bevezetésének igényével. A magyarországi görög katolikus püspökök 1773-as bécsi színódusán sem merült fel magyar liturgikus könyv kiadásának gondolata,² noha az egyik jelenlévő püspök, Bacsinszky András korábban hajdúdorogi paróchusként maga is lefordított néhány éneket magyarra, és ünnepeken ezeket énekelte.³ Ugyanakkor 1798. szeptember 4-i körlevelében már azt róttá fel, hogy papjainak gyermekei a szemináriumi felvételin még a nevüket sem tudják ruszinul leírni, és sem olvasni, sem énekelni nem tudnak ezen a nyelven.⁴

1793-ban *Krucsay Mihály* gálszécsi lelkész, 1795-ben *Kritsfalusi György* ungvári tanár készített Aranyszájú Szent János liturgiájáról kéziratos fordítást,⁵ s utóbbi e művével neve napjára ajándékozta

¹ UDVARI, I., (szerk.), *A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészégeinek 1806. évi összeírása*, Nyíregyháza 1990, 71-165; BENDÁSZ, I. – KOI, I., *A munkácsi görögkatolikus egyházmegye lelkészégeinek 1792. évi katalógusa*, Nyíregyháza 1994, 5-111.

² LACKO, M., *Synodus episcoporum ritus byzantini catholicorum ex antiqua Hungaria Vindobonae a. 1773 celebrata*, Romae, 1975, 69-91.

³ FARKAS, L., *Egy nemzeti küzdelem története*, Budapest 1896, 11.

⁴ Görög Katolikus Püspöki Levéltár (GKPL), Fasc. 15. N° 3.

⁵ Nyomtatásban közzétette: SZTRIPSZKY, H., *Jegyzetek a görög kultúra Árpádkori nyomairól*, Budapest 1913, 125-175.

meg püspökét, Bacsinszky Andrászt.⁶ A fordítás papok számára készült, hisz a rubrikális részeket is tartalmazta.⁷ Az első nyomtatott énekeskönyv *Kerekes Demeter* szorgalmát dicsérte 1833-ban Nagyváradon.⁸

A magyar liturgikus nyelv használata azonban nem volt egyöntetű, lelkészenként és egyházközségenként is változott alkalmazásának mértéke.⁹

Nagy lépés volt a nyilvánosság felé, amikor a hajdúdorogi görög katolikusok az 1843-as országgyűléstől kérték a szertartási könyvek állami költségen történő lefordítását és kiadását. A magyart államnyelvé emelő diéta a görög katolikusok kérését az ország nehéz anyagi helyzetére történő hivatkozással elutasította.¹⁰

Öt évvel később báró Eötvös József a sajtó fokozódó sürgetésére 1848. június 19-én jelezte Popovits Vazul munkácsi püspöknek, hogy a kormány hajlandó a fordítás anyagi eszközeit biztosítani, de ennek valóra váltását a szabadságharc eseményei hiúsították meg.¹¹

A forradalom bukása után felélenkültek a nemzetiségi mozgalmak, s ez még inkább készítette a magyar nyelvű görög katolikusokat saját identitásuk megformálására. A *Liturgikon* után megjelent a *Szerkönyv* fordítása is.¹²

A hajdúdorogiak 1863. május 22-én petíciót szerkesztettek megyéspüspöküknek, Popovits Vazulnak, és delegációt küldve kérték, hogy Istenüket „értelmesen imádhassák”, és egyházi nyelvük teljesen magyar

⁶ GRIGÁSSY, Gy., *A magyar görög katolikusok legújabb története*, Ungvár 1913, 38.

⁷ A Kritsfalusi-fordítást liturgikus szempontból elemzi: IVANCSÓ, I., „A Kritsfalusi-fordítás és a mai Liturgikon egybevetése”, in *Athanasiana* 2 (1996) 61-82.

⁸ IVANCSÓ, I., „A magyar görögkatolikus liturgikus könyveinek anyanyelvi fordításai és kiadványai”, in TIMKÓ, I. (szerk.), *A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve 1912-1987*, Nyíregyháza 1987, 161.

⁹ Példa erre a hajdúdorogi lelkészek állásfoglalása, kik közül Kopsay János paróchus (1777-1793) már csak magyarul prédikált, gyóntatott, és szolgáltatta ki a betegek kenetét. *GKPL*, Fasc. 6. N°24. és Fasc. 7. N°29.; míg az 1840-es években Lyachovics János szlávósító tendenciát képviselt, melynek következtében olyan feszültség támadt a hívek és közötté, hogy inkább lemondott paróchusi állásáról és elhagyta Dorogot. Vö. B. PAPP, J., *Hajdúdorog küzdelme a magyar görög katolikus egyházmegye felállításáért*, Hajdúdorog 1996, 18-23.

¹⁰ PIRIGYI, I., *A magyarországi görögkatolikusok története I-II*, Nyíregyháza 1990, II. köt., 85.

¹¹ SZABÓ, J., *A görög-katolikus magyarság utolsó kálvária-útja 1896-1912*, Budapest 1913, 172. idézi Eötvös József 2122. sz. 1848. június 19-én kelt leiratát.

¹² Csopey Antal fordította görög nyelvből. Vö. TIMKÓ, I., *Keleti kereszténység, keleti egyházak*, Budapest 1971, 473.

legyen.¹³ A főpap kérésüket méltányosnak és jogosnak nevezte, ám Scitovszky primás felszólítására 1863. november 11-én utasítást adott a liturgia szláv nyelvű végzésére.¹⁴

A hajdúdorogiaiak nem törődtek bele ebbe a helyzetbe, és 1866 májusában közgyűlést tartottak, ahonnan felterjesztést intéztek a királyhoz,¹⁵ a primáshoz,¹⁶ a főkancellárhoz¹⁷ és a képviselőházhoz.¹⁸ A felterjesztések lényege: az idegen nyelv miatt nem részesülhetnek a vallás vizsgáltásában, a közvélemény pedig nem tartja őket magyaroknak, ámbár száz éve kérik a magyar nyelvet. Válaszok ugyan nem érkeztek, de az ügy újra az érdeklődés középpontjába került.

Ebben nagy szerep jutott Hajdúdorog mellett a makói görög katolikusok törekvéseinek is, melyeket eddig éppen hogy csak említett a szakirodalom.

A makói görög katolikus egyházközség a város török utáni újjáépítése során a XVII. század végén indult fejlődésnek, s Beregből, Biharból és Szabolcsból betelepedőkkel megerősödve 1747-ben már 224 családot számlált, akik a csanádi püspök támogatásával előbb egyszerű vályogfalú, zsindeles, majd 1776-ban kőtemplom építésébe fogtak. Az eddig magának szabadon papot választó eklézsia ekkor került a nagyváradi görög katolikus püspökség kebelébe, kegyura a csanádi püspök lett, beszélt nyelvei: ruszin, román, magyar.¹⁹

Innen az első konkrét feljegyzés 1845-ből került elő, amikor is a templom falán lévő cirill betűs ószláv emléktáblát néhány újonnan betelepült román hívő lemeszelte, s a hívek mozgalmat indítottak, hogy a templomi táblát már magyar betűkkel készítsék el újra, hogy hirdesse az építés körülményeit. (Úgymint, hogy dicső emlékezetű Mária Terézia építtette a magyar oroszok számára, kik közül 60 kaszás a mezőhegyesi birtokon két hétig ingyen dolgozott, csakhogy a királynő támogatását az intéző révén elnyerjék, ami meg is történt, s így készült el két év alatt a

¹³ A petíció szövegét közli: FARKAS, *op. cit.*, 19-23; B. PAPP, *op. cit.*, 111-113.

¹⁴ *Emlékkönyv a görög szertartású katolikus magyarok római zárandoklatáról*, Budapest 1901, 79. idézi Popovits püspök 4125/1863 sz. rendeletét, mely a papoknak csak az evangéliumot és az áldozás előtti imát, a kántoroknak és a népnek pedig az énekeket engedélyezi magyarul.

¹⁵ FARKAS, *op. cit.*, 24-27.

¹⁶ *Ibid.*, 27-30.

¹⁷ *Ibid.*, 30-36.

¹⁸ *Ibid.*, 36-41.

¹⁹ JUHÁSZ, GY., *Emlék a makói gör. kath. templom felszentelési 100-ik évfordulójának jubileumára*, Makó 1878, 4.

templom 1776 és 78 között.)²⁰

A magyar nyelv iránti igény másik bizonyítéka báró Erdélyi Vazul – egyébként makói születésű – nagyváradi görög katolikus püspök levele, melyet 1849. április 25-én írt Bisztray Balku Ignác parócnak.²¹ Ebben a püspök leírja, hogy Makón a román és orosz ajkú hívek között ezen szertartási nyelvek érthetlensége miatt „félreértések és balmagyarázatok” keletkeztek, s már évek óta kéri a szertartások magyarra fordítását. A püspök kitért ugyan a fordítások engedélyezése elől,²² de megengedi, hogy „a már eddig is magyar nyelven végzett szent isteni tisztelet részein kívül” ezután még az Evangélium és az Apostol is két nyelven olvassassék, valamint „a mise végén közösen imádkozzanak magyarul a hazáért”.

Békés esztendőket után 1866-ban került sor újabb feszültségekre. Egy körülbelül 50 fős román csoport nem akarta elviselni a 2000 fős közösség által egyedül értett magyar nyelvet.²³ A helyzet annyira kiéleződött, hogy a román érzelmű radikális csoport elsikkasztotta a templom kulcsait, így az több hónapra zárva maradt.²⁴ Papp Szilágyi József püspök kiállt a román liturgikus nyelv mellett és ezt szorgalmazta a magyarokkal szemben.

A hívek 1866. október 29-én püspökhöz írt levelükben így fogalmaztak: „Isten a bizonyosságunk, hogy templomunkban, úgy a szorosan vett rituális énekek, mint pedig a római katolikus magyar énekek, fennállása óta a szent misében kisebb nagyobb mértékben mindig divatoztak”.

Am az eddigi háziligas fordítást, melyet kántoruk *Barczán De-meter* készített, *Roskovics Ignác* nyomtatott énekes könyvével váltottak fel, mely elfogadottnak tekinthető a munkácsi egyházmegye gyakorlatában; egyébként is szerintük a keleti egyházban a nyelv nem képezi a rítus lényegét, tehát nem újítás, s így ragaszkodnak a magyar nyelvhez.²⁵

A püspök tilalmával szemben a makóiak az országgyűléshez fordultak. Kérvényüket a képviselőház 1867. március 16-án tárgyalta, s helyt adott panaszuknak.²⁶

²⁰ Makói Görög Katolikus Egyházközség Levéltára (MGKL), 1845. jegyzőkönyv

²¹ MGKL, 176/1849.

²² Uo. Erdélyi püspök érvei: a fordítást csak zsinat rendelheti el; ez túl nagy munka és költség lenne az egyházmegyének; valamint a háborús helyzet sem teszi lehetővé a fordítás elvégzését.

²³ MGKL., 1866. május 10-i jegyzőkönyv

²⁴ MGKL., 1867. január 27-i jegyzőkönyv

²⁵ MGKL., 1866. X. 29.

²⁶ ZELLER, Á., *A magyar Egyházpolitika I-II*, Budapest 1894, I. köt., 231.

A Kultuszminisztérium leirata alapján a Belügyminisztérium levelet intézett Papp Szilágyi Józsefhez, melyben kifejtette, hogy a liturgikus nyelv meghatározása a katolikus egyházban a Szentszék feladata, ennél fogva meghaladja a megyéspüspök illetékességi körét, és a makói híveknek meghagyták, hogy az eddigi gyakorlathoz tartsák magukat.²⁷

Papp Szilágyi József nagyváradi görög katolikus megyéspüspök 1868. január 26-án Kabay Sándor makói paróchushoz címzett levelében kifejtette a fentebbiekkel szemben, hogy az egyház vezetése a püspökre és a papokra tartozik. Miniszternek a templomon belül nincs beleszólása. Aki a püspökkel szemben a nép igaztalan kívánalmait részesítené előnyben, az nem igazhítú, és számol Isten előtt! A püspök a teljesen magyar liturgikus nyelvet nem engedélyezheti, a román nyelv háttérbe szorítását nem tűrheti. Kötelezi a paróchust román tanító felvételére, aki a templomban román kántorként működik majd.²⁸

Miután a paróchus a főpásztor álláspontját a hívek elé tárta, azok 250 aláírást tartalmazó memorandumban tiltakoztak a román nyelv újbóli bevezetése ellen. Érveik szerint: 1. Makón a románt nem értik. 2. Ha a püspöknek fontosabb 10 ember, mint 250, akkor ők inkább protestánsokká válnak. 3. Ők fizetik az éneklőt (azaz kántort) adójukból, nekik énekeljen. 4. A románok egykor kizárták őket a templomból, és most sem akarnak békülni. 5. Megvan a tanító, kántor, harangozó választó joguk, jelenlegi kedves tanítójukat (Juhász Györgyöt) nem küldik el, mert „jelki üdvük követelménye a magyar éneklés”.²⁹

Ugyanakkor a hívek levelet intéztek Hajdúdorogra Farkas Istvánhoz, hogy mozgalmukat ne hagyják félbe, sőt a további lépésekhez az összes magyar ajkú görög katolikus vonják bel!³⁰

Nemsokkal ezután érkezett meg március 12-i datálással a dorogiai meghívó levele az Országos Kongresszusra, s Kabay paróchus levelet írt főpásztorának, hadd mehessen el két hét szabadságra, hogy részt vehessen a Kongresszus munkájában.³¹

Megegyéspüspöke postafordultával válaszolt. Bevezetőjében Pál apostol szavaival írta, hogy mindenkinek mindene kíván lenni: a ruténak rutén, a románnak román, a magyarnak magyar. Szívesen adná hozzájárulását, de a katolikus egyház a „nemzeti különöc egyházakat” kirekeszti.

²⁷ *MGKL.*, A VKM 132/1867 és a BM. 445/1867 számú leiratáról értesítés

²⁸ *MGKL.*, 100/1868.

²⁹ *MGKL.*, 1868. II. 10:

³⁰ FARKAS, *op. cit.*, 43.

³¹ *MGKL.*, 1868. IV. 2.

A liturgikus nyelvnek neutrálisnak kell lennie. Így van ez az ógörög, ósláv, de még a liturgikus román esetében is. „Maga Luther is azt fájalta leginkább, hogy a latin mise helyett a németet hozta be, és bevallotta, hogy a nép ezáltal hitelenebb, és az istentisztelet iránt lanyhább lett.” A katolikus egyház vezetősége – miután beszámolt a magyarországi helyzetről – csak újra megerősítette a Trienti Zsinat tiltását a nemzeti nyelvek használatáról, sőt, ezt a keleti katolikus egyházakra is alkalmazza.³²

Az esztendő végére a főpásztor úgy rendelkezett, hogy vagy vegyes nyelven, meghatározott arányban végzik a liturgiát, vagy hétvégente felváltva.³³ Karácsony, Húsvét, Pünkösöd első napján rutén, második napján román nyelven, de a tropárt mindkét nyelven. Vízkereszt előestéjén román, az ünnep napján rutén vízszentelés legyen. Végül a vegyes nyelvű miséket kéri a bécsi Szent Barbara, valamint a pesti ferences templom liturgikus gyakorlatának analógiájára. A magyar liturgikus nyelvet szóba sem hozta.³⁴

Az 1868. április 16-ára összehívott hajdúdorogi országos kongresszusra a püspöki tiltás miatt a makói lelkészek nem, de a hívek képviselői elmentek Szilvásy István Csanád megyei főjegyző vezetésével, kit a kongresszus is jegyzőjének választott.³⁵ Itt 33 egyházközség 220 küldötte és 20 lelkész jelent meg, 19 egyházközség és 111 lelkész levélben jelezte, hogy elfogadja a határozatokat. A kongresszusnak hármas célja volt: magyar püspökség felállítása Hajdúdorog székhellyel, a szertartási könyvek állami segéllyel való lefordítása, és a magyar liturgikus nyelv szentesítése.³⁶

A határozatok érvényesítésére Állandó Végrehajtó Bizottság alakult Farkas Lajos elnökletével, jegyző: Szilvásy István Makóról.

Az Állandó Végrehajtó Bizottság delegációkat küldött Ungvárra és Pestre. Itt petíciót adtak át gróf Andrassy Gyula miniszterelnöknek, Szentiványi korelnöknek, ki Deák Ferenc jelenlétében fogadta őket. A delegáció tagjai örömmel hallották, hogy a „haza bölcse” mozgalmukat igazságosnak, méltányosnak és a nemzet szent ügyének nevezte. Esztergomban Simor primás is fogadta őket, kifejtette, hogy a magyar egyházmegye ügye elintézhető, de a liturgikus nyelv ügye igen hosszadalmas

³² *MGKL.*, 310/1868.

³³ *MGKL.*, 926/1868.

³⁴ *MGKL.*, 150/1869.

³⁵ FARKAS, *op. cit.*, 47.

³⁶ *Ibid.*, 46-56.

lehet.³⁷

Az országgyűlés a dorogiak kérelmét soron kívül napirendre vette, és intézését a kultuszminiszterhez utalta.³⁸

1871. szeptember 19-20-i kánoni látogatásán Hajdúdorogon Pankovics István munkácsi püspök segítséget ígért,³⁹ s 1873-ban I. Ferenc József felállította a hajdúdorogi külhelynökséget. Első helynöke 1875-ben Danilovics János lett, akinek legfontosabb tevékenysége egy kilenc tagú fordító bizottság létrehozása volt. A bizottság 1882-ben Aranyszájú Szent János liturgiáját, 1883-ban a Szerkönyvet, 1890-ben Szent Bazil és az Előszenteltek liturgiáját, 1892-ben Énekeskönyvet adott ki. 1902-ben jelent meg a Melles Emil által szerkesztett Perikópás könyv.⁴⁰

1881-ben a Szentszék felszólította a munkácsi püspököt az ósláv nyelv visszaállítására a magyar egyházközségekben. Erre válaszul az Állandó Végrehajtó Bizottság elérte, hogy a Képviselőház utasítsa a kultuszminisztert egy önálló püspökség létesítése tárgyában. Trefort Ágoston megkeresésére azonban mind a magyar katolikus püspöki kar, mind a pesti teológiai kar negative válaszolt.⁴¹

Újabb fordulatot a Millennium éve hozott. Az Állandó Végrehajtó Bizottság szervezésében 100 tagú delegáció kereste fel Budapesten az országos méltóságokat (Bánffy Dezső miniszterelnököt, Vaszary Kolos primást, Wlassics Gyula kultuszminisztert és Szilágyi Dezső kor-elnököt) átnyújtva memorandumukat és a lefordított könyveket.⁴²

1896. június 27-én szintén az Állandó Végrehajtó Bizottság szervezésében a pesti Egyetemi templomban Újhelyi Andor vezetésével magyar nyelvű liturgiát mutattak be óriási sajtóvisszhanggal, ami a még a diplomáciai körök érdeklődését is felkeltette. Róma tüntetésként, a diplomaták jó része erőszakos magyarosításként látta az eseményeket. 1896. szeptember 2-án a Szent Officium letiltotta magyar nyelv liturgikus alkalmazását, amit XIII. Leó pápa szeptember 4-én jóváhagyott. A Hitterjesztési Kongregáció szeptember 26-án értesítette erről az illetékes

³⁷ *Ibid.*, 68-69.

³⁸ *Ibid.*, 71.

³⁹ B.PAPP, *op. cit.*, 35-37. A Canonica Visitatio jegyzőkönyve, 117-127.

⁴⁰ GRIGÁSSY, *op. cit.*, 57-63.

⁴¹ SALACZ, G., *Egyház és állam Magyarországon a dualizmus korában 1867-1918*, (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae II. Edidit Gabriel Adriányi), München, 1974. 150-151.

⁴² B. PAPP, *op. cit.*, 51-61.

püspököket. Róma döntése szintén nagy sajtóvisszhangot kapott, melybe nacionalista hangok is vegyültek.⁴³

A képviselőházban 1896. szeptember 5-én Bánffy Dezső miniszterelnök kijelentette, hogy a magyar liturgikus nyelv engedélyezése után jöhet szóba az önálló egyházmegye létrehozása, mely állásfoglalással a magyar kormány 16 évvel hosszabbította meg a várakozást.

Ugyanakkor a magyar egyházközségekben kialakult az a gyakorlat, hogy a szentmisében csak a kánont és a papi csendes imákat végezték a liturgikus nyelven, a többi részt magyarul mondták.

1897-ben Wlassics Gyula kultuszminiszter kétszer is fellépett a Vatikánál a magyar liturgia érdekében, mindkétszer elutasításra talált.⁴⁴

Mivel úgy tűnt, hogy a mozgalom megtorpan, ezért 1898. június 20-án Budapesten Szabó Jenő főrendiházi tag vezetésével egy új szervezet bontott zászlót: a *Görög Szertartású Magyarok Országos Bizottsága*. Célja a magyar szertartás elismertetése a meglévő egyházmegyei struktúrák mellett, valamint a mozgalom nacionalista jellegétől való megszabadítása. 113 paróchia, 568 filia, 134 527 hívő csatlakozott, az elsők közt a makói egyházközség is 355 aláírással.⁴⁵

Az Országos Bizottság 1900-ban a jubileumi szentév kapcsán reprezentatív zarándoklattal kívánta a magyar görög katolikusságra felhívni a figyelmet. 461 zarándok (ebből 67 pap) Vályi János eperjesi görög katolikus püspök vezetésével állt Rómában március 9-én XIII. Leó elé. Vályi püspök bátran kérte a magyar liturgia szentesítését, a pápa köszönő szavaiban e tárgykört nem említette.⁴⁶

Viszont hazatérve díszes emlékkönyv, három nyelvű emlékirat propagálta a társadalom előtt a magyar görög katolikusok összefogását.

Az Országos Bizottságnak a látványos zarándoklat ellenére be kellett látnia, hogy csak akkor van esély a magyar nyelv használatára, ha előbb magyar püspökség alakul. Így ezt helyezte előtérbe, a liturgiával kapcsolatban kompromisszumot kötött, a nemzeti nyelv latin rítushoz

⁴³ ADRIÁNYI, G., „Die Bestrebungen der ungarischen Katholiken des byzantinischen Ritus um eigene Liturgie und Kirchenorganisation um 1900“, in *Ostkirchliche Studien* Band 21, (1972) Heft 2/3, 118-122.

⁴⁴ SALACZ, *op. cit.*, 151-153.

⁴⁵ *Emlékkönyv a görög szertartású katolikus magyarok római zarándoklatáról*, 82-84, 161-163.

⁴⁶ *Ibid.*, 41-64. Makóról négyen vettek részt a zarándoklaton: Pallagi Imre, az egyházközség gondnoka, Gerzanics János földbirtokos, Sajtos Sándor földbirtokos, és Sonkovic János adóügyi főtanácsos.

hasznoló analóg használatára.⁴⁷

Közben a makói görög katolikusok sem hagytak fel a magyar liturgiáért való küzdelmükkel. Újra és újra kérték papjaikat és a nagyváradi püspököt kérelmük teljesítésére. Végül a hívek döntő lépésre szánták el magukat: 1911. augusztus 20-án Gorcsa Péter vezetésével csaknem félezen kérték Boros János paróchust a teljes magyar liturgia végzésére, aki meghajolt akaratok előtt és püspöki jóváhagyás nélkül az ünnepi liturgiát magyarul mutatta be, melynek végén a hívek örömkönnyek között énekeltek el a magyar himnusz.⁴⁸

Nem véletlen tehát, hogy a makói egyházközséget az 1912-ben létrejött hajdúdorogi egyházmegyéhez csatolták, s ettől kezdve már nemcsak érzelmileg, hanem kánonjogilag is a magyar püspökség kötelékébe tartozott. Viszont az új egyházmegye liturgikus nyelve az ógörög lett.⁴⁹

Mivel így a régi gyakorlat maradt érvényben, azaz a papok a kánon kivételével a liturgiát magyarul végezték, a Szentszék 1922-ben, de 1938-ban is az ószláv liturgikus nyelvre kívánt volna visszatérni, de ezt előbb Miklóssy István hajdúdorogi püspök, majd Luttor Ferenc szentszéki magyar nagykövet akadályozta meg.⁵⁰

XXIII. János pápa 1960-ban a Keleti Kongregáció által kibocsátott dekrétumával csak az anafórát kérte liturgikus nyelven végezni, míg a liturgia többi részét engedélyezte a nép nyelvén mondani.⁵¹

A magyar liturgikus nyelvért folytatott hosszú küzdelem 1965. november 19-én ért véget, amikor a II. Vatikáni Zsinaton Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök a zsinati atyák jelenlétében teljesen magyar nyelvű főpapi liturgiát mutatott be.⁵²

A magyar görög katolikusok történetének minden bizonnyal egyik legszebb napja azonban 1991. augusztus 18-a lett, amikor II. János Pál pápa Máriapócon magyar nyelven pontifikálta Aranyszájú Szent János liturgiáját,⁵³ mintegy megkoronázva, de egyben felül is múlva

⁴⁷ PIRIGYI, *op. cit.*, II. köt., 105-107.

⁴⁸ *Makói Újság* VIII. évf. (1911) 200. szám A liturgiát követő gyűlésen Gorcsa Pétert örökös világi elnökké választották, mely funkciót 30. éven keresztül töltötte be mindenki megalégedésére.

⁴⁹ *Acta Apostolicae Sedis* 12 (1912) 429-435.

⁵⁰ SALACZ, *op. cit.*, 157-160.

⁵¹ LACKO, M., *Introductio in studia christiana orientalia*, Romae 1961, 8.

⁵² DUDÁS, M., „A magyar liturgikus nyelv kialakulása és a bizánci szertartású kereszténység hazánkban”, in *Vigilia* 8 (1966) 505-513.

⁵³ Magyar Katolikus Püspöki Kar Pápalátogatást Előkészítő Irodája (szerk.), *Életünk*

magyar görög katolikus őseink – a hajdúdorogiak, a makóiak, és a többiek – legmerészebb törekvéseit is.

Krisztus! II. János Pál pápa máriapócsi zarándoklata 1991. augusztus 18., Debrecen 1991; PUSKÁS, L. (szerk.), II. János Pál pápa máriapócsi zarándoklata, Nyíregyháza 1991.